

2009-01-26

Dnr: 2009/8 612

Remissyttrande – Betänkandena En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109) och Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildning mot yrkesämnen (SOU 2008:112)

Ärendets beredning

Ärendet har handlagts av utbildningskontoret.

Ärendebeskrivning

Barn- och utbildningsnämnden har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandena *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109) och *Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildning mot yrkesämnen* (SOU 2008:112).

Bakgrund

Brister och problem i nuvarande lärarutbildning har återkommande uppmärksammats, inte minst i media. I såväl direktiv som i betänkande betonas dessa brister och bildar grunden för motiven till en förändrad lärarutbildning. En del av kritiken grundas på Högskoleverkets utvärdering år 2005, vilken framhåller låga krav på lärarstuderanden, delvis som en följd av bristen på disputerade lärare och bristande forskningsbaserad utbildning. Lärarutbildningen har i låg utsträckning bibringat studenterna ett vetenskapligt förhållningssätt. Stora variationer i uppläggen av läroplanerna och en hög valfrihet för lärarstudenterna, har försvårat mobilitet inom utbildningen och i vissa fall, gjort lärare icke anställningsbara.

En uppföljande utvärdering år 2008 visade att ett stort utvecklings- och förbättringsarbete genomförts under de senaste åren, vilket resulterat i förbättringar inom flera av de kritiserade områdena.

Skarp kritik har riktats mot Högskoleverkets utvärderingar, framför allt från de granskade universiteten och högskolorna själva.

I en enkätundersökning till 8000 nytexaminerade lärare, genomförd inom utredningen och i samarbete med SCB, framkommer att det är en lika stor andel lärare som har ett arbete som överensstämmer helt med utbildningsinriktningen, som de som har ett arbete som bara överensstämmer till viss del. En betydande grupp (20 procent) har ett arbete som inte alls överensstämmer med utbildningsinriktningen. Vidare redovisas i enkätundersökningen hur de nytexaminerade lärarna tycker att lärarutbildningen har förberett dem för

läraryrket. Några områden är särskilt tydliga, där lärare känner sig dåligt rustade inför läraryrket. Det gäller frågor kring prov och bedömning, arbetet med utvecklingssamtal och frågor kring lokalt utvecklingsarbete. Inom ett så viktigt kunskapsområde som läs- och skrivutveckling känner sig över 70 procent endast till viss del, eller inte alls förberedda, för läraryrket. Det är också dessa kunskapsområden som bör förstärkas i en ny lärarutbildning, enligt de tillfrågade lärarna.

Betänkandet sammanfattar dessa brister med att det krävs genomgripande och strukturella förändringar av lärarutbildningen. Trots det kvalitets- och förbättringsarbete som har genomförts och genomförs, kvarstår problemen gällande det låga antalet sökande per plats samt en förhållandevis hög andel studenter som avbryter utbildningen.

Långsiktighet, professionalitet, hög kvalitet och i förlängningen en högre status för läraryrket, är den bärande tanken genom hela betänkandet om en ny lärarutbildning.

Två nya yrkesexamina, grundlärare och ämneslärare, föreslås ersätta nuvarande lärarexamen. Betänkandet framhåller att en viktig del i lärarprofessionen är specifik kompetens för skolform, ålder och ämne.

Grundlärarexamen indelas därför i fyra inriktningar.

Dessa är.

- grundlärare i förskola,
- grundlärare i förskoleklass och grundskolans årskurs 1 – 3,
- grundlärare i grundskolans årskurs 4 – 6 samt
- grundlärare på fritidshem.

Även ämneslärarexamen får fyra inriktningar.

Dessa är:

- ämneslärare i allmänna ämnen i grundskolans årskurs 7 – 9,
- ämneslärare i allmänna ämnen i gymnasieskolan och vuxenutbildningen,
- ämneslärare i yrkesämnen i gymnasieskolan och vuxenutbildningen samt
- ämneslärare i praktiska och estetiska ämnen.

Samtliga inriktningar kommer också att leda till en generell examen inom den högre utbildningen. Från alla inriktningar kan de studerande bredda eller fördjupa sina kunskaper på en högre nivå. Studierna blir på detta sätt användbara även utanför skolans värld. Övergången till forskarutbildning underlättas.

I betänkandet föreslås en tydligare styrning av den verksamhetsförlagda utbildningen, VFU. Den skall omfatta 30 högskolepoäng och garanteras inom relevant ålderskategori eller skolform. Förtydliganden avser även ett mer formaliserat samarbete mellan lärosäte och skolhuvudman samt examinationen av de studerande.

I betänkandet betonas att forskning av relevans för lärarutbildningen behöver stärkas. Bland annat föreslås att Vetenskapsrådet får ett utökat anslag för utbildningsvetenskaplig forskning. Dessutom föreslås ämnesdidaktiska centra för

samtliga större undervisningsämnen, liknande *Nationellt centrum för matematikutbildning*.

Utredningen *Yrkeskunnande – en likvärdig sökväg till lärarutbildningen mot yrkesämnen* har tillkommit som en konsekvens av den stora bristen på yrkeslärare med pedagogisk yrkesexamen. Utredningen föreslår förändringar i utbildningen, som i förlängningen ska bidra till fler behöriga yrkeslärare. Yrkeslärarexamen föreslås omfatta 90 högskolepoäng, varav 60 av dessa poäng utgörs av en utbildningsvetenskaplig kärna och 30 poäng är VFU. Kravet på 90 högskolepoäng inom undervisningens kunskapsområde försvinner, till förmån för ett system med särskild behörighet. Särskild behörighet utfärdas av Skolverket och kan ges för exempelvis relevant yrkeskunnande.

Kommentarer

Barn- och utbildningsnämnden i Nynäshamns kommun ser positivt på många av de förslag som läggs fram i betänkandet om en ny lärarutbildning. Några delar känns speciellt angelägna. Somliga av barn- och utbildningsnämndens kommentarer och funderingar kring betänkandena, kan förhoppningsvis bli underlag för diskussioner i departementets kommande beredning av ärendet.

I betänkandet konstateras att lärarutbildningen har en svagare vetenskaplig grund än andra akademiska utbildningar. Det gäller såväl andelen forskarutbildade lärare som fördelningen av anslag till utbildningsvetenskaplig forskning. Här lämnar betänkandet några förslag som sannolikt kommer att höja kvaliteten i utbildningen. Bland annat förutsätts en bättre intern fördelning inom lärosätena av både lärarresurser och medel anslagna till forskning. Det blir också ett av kriterierna när Högskoleverket kommer att pröva lärosätets examensrätt. Barn- och utbildningsnämnden ser det som positivt att den generella examensrätten, som delades ut till alla lärosäten i och med 2001 års lärarutbildningsreform, nu föreslås återkallas för att omprövas i enlighet med föreslagen utbildning.

Utredaren föreslår att lärarutbildningen även ska resultera i en generell examen. Det kommer med stor sannolikhet att göra lärarutbildningen mer attraktiv. Barn- och utbildningsnämnden delar uppfattningen att lärarutbildningen kommer att öppna för fler karriärmöjligheter.

Informations- och kommunikationsteknik ska utgöra ett av fyra övergripande perspektiv i den föreslagna lärarutbildningen. Barn- och utbildningsnämnden stödjer tankarna om att prioritera digital kompetens i skolan och att det är angeläget att forskningen utvidgas inom detta område.

Skolverksamheten inom Nynäshamns kommun har positiva erfarenheter av den verksamhet som bedrivs inom de ämnesdidaktiska centra som finns idag. Det har resulterat i två lärartjänster med utvecklingsansvar. Det är positivt om verksamheten med ämnesdidaktiska centra både kan breddas och förstärkas.

Förslaget om förbättrad VFU känns också angeläget. Det gäller såväl omfattningen som en höjning av kvaliteten. Speciella fältskolor, som utses efter kvalitetsgranskning, utbildade handledare och en tydlig examinationsordning, är

bra förslag. Det är dock av största vikt att ett urval av Sveriges skolor finns representerade bland dessa fältskolor.

Barn- och utbildningsnämnden vill även lyfta fram utredningens tankar kring behovet av kontinuerlig kompetensutveckling. Här föreslås lärarutbildningen att ha en aktiv roll i lärarnas fortbildning. Barn- och utbildningsnämnden menar vidare, att det finns anledning att ta upp diskussionen om ett gemensamt ansvar mellan stat och kommun om en systematisering av lärarnas fortbildning. Kompetensutveckling bör bli en tydligare del av läraruppdraget, vilket skulle skapa förutsättningar för att läraryrket verkligen utvecklas på vetenskaplig grund och med beprövad erfarenhet.

Barn- och utbildningsnämnden delar den oro som betänkandet ger uttryck för avseende lärarutbildningens låga popularitet. Speciellt oroande är att antalet förstahandssökande har minskat under 2000-talet och att antalet nyutexaminerade förskollärare inte täcker rekryteringsbehovet. I betänkandet kopplas denna minskning till 2001 års lärarutbildningsreform. Barn- och utbildningsnämnden har svårt att se ett så entydigt samband, att den gemensamma lärarutbildningen (2001 års lärarutbildningsreform), skulle ha "suddat ut utbildningens identitet" och därmed gjort den mindre attraktiv.

I Lärarnas Riksförbunds kartläggning (2008) av likheter och skillnader mellan studenter, vilken denna utrednings betänkande i sin tur också refererar till, framkommer att läraryrkets attraktionskraft har minskat markant. Den allra största delen studenter, som övervägt läraryrket men valt en annan utbildning, anger brister i arbetsmiljön och alltför låg lön, som skäl för att man valt bort läraryrket. Att höja läraryrkets attraktionskraft med en förändrad lärarutbildning är vällovligt men kanske inte tillräckligt. Att bygga motiven för en förändring av lärarutbildningen enbart på den kritik som finns kring nuvarande lärarutbildning, utan en djupare analys av vilka utmaningar skola och utbildning står inför i framtiden, kan riskera hållbarheten i förslaget. Stat och kommun måste ta ett gemensamt ansvar i en nationell diskussion om skolan. En diskussion som förs något bredare än dagens skoldebatt.

I ett kort avsnitt resonerar utredaren hur läraryrkets status ska återupprättas. Barn- och utbildningsnämnden ställer sig frågande till om det verkligen är den reglerade arbetstiden eller det utökade läroplansuppdraget, som sänker statusen på läraryrket. Återigen, i Lärarnas Riksförbunds studie redovisas att det är minst lika många som blir lärare för att de vill arbeta med barn, ungdomar och vuxna som de som anger att de tycker om att undervisa. Det ger en bild av att många lärare ser det som yrkets stora utmaning att parallellt med undervisning också arbeta elevvårdande eller med arbetsuppgifter av social natur.

Barn- och utbildningsnämnden har svårt att tillgodogöra sig den bild av läraryrket som betänkandet vill förmedla i stycket *Läraryrkets status*. Vad relaterar utredaren till när hon skriver att läraryrkets relativa frihet har begränsats? På vilket sätt inverkar lärares arbetstid menligt på läraryrkets status i betydelsen att det finns ett arbetstidsavtal med "krav på obligatorisk närvaro i skolan även utanför lektionstid"? Hur görs kopplingen att med ökad professionalitet och högre kvalitet i lärarutbildningen följer att "läraryrket måste återfå karaktären av frihet under ansvar"? Barn- och utbildningsnämnden vill, som kommentar till detta, lyfta fram arbetslagets betydelse för skolans arbete och utveckling men också

betona att diskussionen om lärarnas arbetstid, borde handla mycket mer om innehåll än om tid.

Barn- och utbildningsnämnden vill lyfta fram och kommentera några av de tankar som betänkandet ger uttryck för kring utredningens syn på läraruppdraget. Det gäller i första hand utredningens mening att en betoning av lärarens professionalitet till viss del också kräver en renodling av uppdraget. Utredningen menar att lärare ensammar axlar ett för stort ansvar. Barn- och utbildningsnämnden menar i stället, att i en väl fungerande skolorganisation, har lärare ett stort stöd i arbetslaget. Arbetslaget har alltid möjlighet att lyfta speciella frågor till elevhälsoorganisationen. Barn- och utbildningsnämnden ser specialpedagogens kompetens som oerhört viktig i arbetslaget och menar att en pedagogisk kartläggning, som omfattar hela elevens skolsituation, är ett ovärderligt stöd för lärarens arbete med att ge varje elev bästa möjliga förutsättningar för lärande. Barn- och utbildningsnämnden ser arbetet med inkludering av barn och elever i behov av särskilt stöd som en viktig del av skolans uppdrag och gör inte den kopplingen att lärarens professionalitet äventyras av bredden i uppdraget. Vidare menar barn- och utbildningsnämnden att utredningens syn på läraruppdraget är något schematisk. Diskussionen om hur ett öppet och transparent samhälle kommer att påverka skola och lärarroll, bör föras mer intensivt, när en ny lärarutbildning planeras.

Barn- och utbildningsnämnden vill avslutningsvis, kring detta betänkande, lämna några kommentarer till förslaget om uppdelningen i två lärarexamina, grundlärare och ämneslärare. Varje lärarexamen föreslås få fyra inriktningar och kritiker till utredningens förslag menar, att det för grundskolans del innebär en återgång till den gamla stadiindelningen. Lärare i grundskolans tidigare år skall återigen undervisa i alla ämnen.

I många av Sveriges kommuner är det fortfarande så att lärare arbetar stadiindelad och undervisar sin klass i samtliga ämnen, trots förändringar i tidigare lärarutbildningar. Utredningens förslag blir en anpassning till detta. Barn- och utbildningsnämnden menar att utredningens förslag missar många av fördelarna med att flera olika lärarkompetenser samverkar kring en grupp elever, även i de tidiga åren på grundskolan. För att möta detta anser barn- och utbildningsnämnden att utredningens förslag borde skapa fler möjligheter för lärarstudenter att bredda sin kompetens.

Utbildningen för grundlärare med inriktning mot förskolan kortas till tre år. Barn- och utbildningsnämnden ställer sig frågande till hur det hänger ihop med regeringens ambition att fördjupa förskolans pedagogiska uppdrag. Regeringen aviserar förändringar i förskolans läroplan där förskollärares pedagogiska ansvar kommer att betonas tydligare.

För undervisning i förskoleklassen ska förskollärare kunna välja ett års påbyggnadsutbildning. Barn- och utbildningsnämnden välkomnar detta.

Barn- och utbildningsnämnden önskar en gemensam beredning av *En hållbar lärarutbildning* och *Lärarytredningen – om behörighet och auktorisation*. Det behövs en grundlig utredning som visar hur den sammantagna effekten kan bli.

Barn- och utbildningsnämnden ställer sig bakom förslaget om nya vägar till yrkeslärarutbildning och delar utredarens uppfattning att förslaget kommer att leda till fler behöriga yrkeslärare.

Förslag till beslut

Barn- och utbildningsförvaltningen föreslår barn- och utbildningsnämnden besluta.

1. Överlämna framlagt yttrande till kommunstyrelsen.

Birgitta Dahlin
Barn- och utbildningschef

Mats Nilsson
Handläggare